

Πολιτική και Κοινωνία
στην Κρητική Πολιτεία
1898-1913

Πολιτική και Κοινωνία στην Κρητική Πολιτεία 1898-1913

Η ΚΡΗΤΗ ΕΝΩΘΗΚΕ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ μόλις το 1913, παρά το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα είχαν οργανωθεί πολλές αιματηρές επαναστάσεις. Οι λόγοι της καθυστέρησης αυτής ήταν κυρίως τρεις:

1. Η εξαιρετική γεωστρατηγική θέση της Κρήτης, η οποία ελέγχει την είσοδο και την έξοδο από το Αιγαίο και τη Μαύρη Θάλασσα προς τη Μεσόγειο και με τον λιμένα της Σούδας να προσφέρει ένα εξαιρετικό σημείο ελλιμενισμού μεγάλων πλοίων. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία δεν ήθελε προφανώς να χάσει αυτήν την οχυρή θέση.

2. Η Κρήτη αποτελούσε πεδίο ανταγωνισμού των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής, οι οποίες για τους δικούς τους λόγους προσπαθούσαν να διαφυλάξουν το status quo, όπως αυτό είχε καθοριστεί στο Συνέδριο της Βιέννης το 1815.

3. Ο κίνδυνος γενικότερης ανάφλεξης στην Ευρώπη λόγω της αλλαγής του καθεστώτος στην Κρήτη: η Κρήτη ήταν το ευαίσθητο σημείο του «μεγάλου ασθενούς» και οι συνέπειες της αλλαγής των συσχετισμών ήταν απρόβλεπτες όχι μόνον για τις σχέσεις Ελλάδος - Τουρκίας αλλά και για τις σχέσεις των Δυνάμεων μεταξύ τους, με την Ελλάδα και την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Μετά την τελευταία κρητική επανάσταση του 1897 και τον ατύχη για την Ελλάδα πόλεμο του ίδιου έτους, οι Μεγάλες Δυνάμεις πρότειναν στη Συνέλευση των Κρητών πληρεξουσίων να αποδεχθεί το καθεστώς της αυτονομίας υπό την επικυριαρχία της Υψηλής Πύλης με ύπατο αρμοστή τον δευτερότοκο γιο του Έλληνα βασιλιά, τον πρίγκιπα Γεώργιο, και να εγκαταλείψουν έστω προσωρινώς την επιδίωξη της ένωσης με την Ελλάδα. Ωστόσο, η σφαγή του Ηρακλείου από Τούρκους βασι-βουζούκους είχε ως συνέπεια την επιτάχυνση των εξελίξεων: οι Οθωμανοί αποχώρησαν από την Κρήτη στο τέλος του 1898 και οι Κρήτες παρέδωσαν τον οπλισμό τους.

Με την άφιξη του Γεωργίου στις 9 Δεκεμβρίου 1898, η οποία θεωρήθηκε ως «αρραβώνας» για την ένωση με την Ελλάδα, αρχίζει η περίοδος της Κρητικής Πολιτείας, η οποία θα λήξει επισήμως την 1η Δεκεμβρίου 1913, με την έπαρση της ελληνικής σημαίας στο φρούριο του Φιρκά στα Χανιά.

Κύριο έργο της περιόδου αυτής ήταν η ψήφιση Συντάγματος που όριζε τα καθήκοντα και τα δικαιώματα του ηγεμόνα, τη σύνθεση και τη λειτουργία της Βουλής, τη δικαστική εξουσία, ενώ κατοχύρωνε και την προστασία ορισμένων δικαιωμάτων. Αν και παραχωρούσε σχεδόν απεριόριστες εξουσίες στον πρίγκιπα Γεώργιο, θεωρήθηκε ότι αποτελούσε τη βάση για την προστασία των χριστιανών και των μουσουλμάνων καθώς και το εφιαλτήριο για την οικονομική και την κοινωνική ανάπτυξη του νησιού. Πράγματι, η κυβέρνηση της αυτόνομης Κρήτης πέτυχε το δύσκολο έργο της διοικητικής, δικαστικής και οικονομικής αναδιοργάνωσης του τόπου.

Μετά την επανάσταση του Θερίσου και την απομάκρυνση του Γεωργίου το 1906, η κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας κήρυξε το 1908 την ανεξαρτησία της Κρήτης και την ένωση με την Ελλάδα, ενώ ο δεύτερος αρμοστής Αλέξανδρος Ζαΐμης παραιτήθηκε τον Ιούνιο του 1909.

Η τελευταία περίοδος έως το 1913 είναι πυκνή σε γεγονότα και ανατροπές, οι οποίες όμως είχαν την ευτυχή κατάληξη της Ένωσης, μετά την επιτυχία της Ελλάδας στους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912 και του 1913.

Ας σημειωθεί ότι από το 1899 έως το 1913 σχηματίστηκαν τριάντα κυβερνήσεις, οι οποίες με υπομνήματα και διαβήματα, με ειρηνικό ή/και επαναστατικό τρόπο προσπάθησαν να μεταβάλουν τη γνώμη των Μεγάλων Δυνάμεων και την άτολμη στάση της Ελλάδας, και να επιτύχουν την ένωση. Την πορεία αυτή, στην οποία πρωτοστάτησε ο κρητικός λαός και οι πολιτικοί του, και τελικώς μετέτρεψε μια υποβαθμισμένη επαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε ένα σύγχρονο τμήμα του ελληνισμού τεκμηριώνει η έκθεση αυτή.

Η Επανάσταση του 1897

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ξέσπασε από τα έκτροπα που προκάλεσε το μουσουλμανικό στοιχείο σε κρητικές πόλεις. Οι Μεγάλες Δυνάμεις επενέβησαν, ενώ και η ελληνική κυβέρνηση έστειλε στρατό για να καταλάβει την Κρήτη. Όμως, μετά τον Ατυχή Πόλεμο του 1897, η Ελλάδα εξαναγκάστηκε να αποσύρει τις δυνάμεις της από την Κρήτη και οι Κρητικοί αποδέχθηκαν το καθεστώς της αυτονομίας.

Σημαίες των Μεγάλων Δυνάμεων και της Τουρκίας
στον λόφο των Χανίων
La Tribuna Illustrata della Domenica, 21 Μαρτίου 1897
Συλλογή Ισμήνης Κριάρη

Α΄ περίοδος της Κρητικής Πολιτείας, 1898-1905

ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΑΥΤΗ συγκροτήθηκε η πρώτη κρητική κυβέρνηση και ψηφίστηκαν νόμοι για τη λειτουργία των δικαστηρίων, την καταπολέμηση της ζωκλοπής, την προστασία των αρχαιοτήτων, την οργάνωση της εκπαίδευσης, την οικονομική ανάπτυξη, τη βελτίωση των συγκοινωνιών. Επίσης, οργανώθηκε η Κρητική Χωροφυλακή στα πρότυπα των Ιταλών караμπινιέρων.

Ο πρίγκιπας Γεώργιος διαβάζει την προκήρυξη του
προς τον λαό της Κρήτης, Χανιά, 9 Δεκεμβρίου 1898
Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος»

Η επανάσταση του Θερίσου, 1905-1906

Ο ΑΥΤΑΡΧΙΚΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ του Γεωργίου, η καθυστέρηση της ένωσης με την Ελλάδα και η διαφορά απόψεων μεταξύ Βενιζέλου και Γεωργίου, προκάλεσαν την επανάσταση του Θερίσου. Ο Γεώργιος αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την Κρήτη το 1906 και στη θέση του ήλθε ο Έλληνας πολιτικός Αλέξανδρος Ζαΐμης με απόφαση του βασιλιά Γεωργίου.

Θεόφιλος Χατζημιχαήλ, *Κρήτες οπλαρχηγοί*, 1930
αραιωμένο λάδι σε πανί, 65,6 x 174 εκ.
Συλλογή Έργων Τέχνης Alpha Bank

Β' περίοδος της Κρητικής Πολιτείας, 1906-1908

ΤΑ ΔΥΟ ΚΥΡΙΑ ΕΡΓΑ της περιόδου αυτής είναι η ψήφιση του Συντάγματος του 1907, το οποίο περιόρισε τις εξουσίες του αρμοστή και ενίσχυσε τον ρόλο της Κρητικής Βουλής, και η ίδρυση της Κρητικής Πολιτοφυλακής, την οποία ανέλαβαν να εκπαιδεύσουν Έλληνες αξιωματικοί.

Γυμνάσια των ανδρών της νεοσύστατης Κρητικής Πολιτοφυλακής
υπό την επίβλεψη των Ελλήνων αξιωματικών της, 1907
ΜΙΕΤ/ΕΛΙΑ - Φωτογραφικό Αρχείο

Γ' Περίοδος της Κρητικής Πολιτείας, 1908-1912

ΤΟ 1908 ΚΗΡΥΧΘΗΚΕ η Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα με απόφαση όλων των πολιτικών δυνάμεων της νήσου. Ωστόσο, η στασιμότητα των καταστάσεων οδήγησε σε ένοπλες συγκεντρώσεις και στη συγκρότηση Επαναστατικής Συνέλευσης το 1911 αλλά και στις ανεπιτυχείς αρχικά απόπειρες των Κρητών βουλευτών να συμμετάσχουν στην ελληνική Βουλή.

Η αναχώρηση των αghμάτων των Μεγάλων Δυνάμεων από τα Χανιά, 13 Ιουλίου 1909

Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος»

Η πορεία προς την Ένωση, 1912-1913

ΛΙΓΟ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου, ο Στέφανος Δραγούμης ορίστηκε από τον πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο γενικός διοικητής Κρήτης. Από τον Φεβρουάριο του 1913 άρχισε η τελική διαδικασία της ένωσης με την Ελλάδα, που ολοκληρώθηκε με την επίσημη τελετή την 1η Δεκεμβρίου 1913.

Κρήτες εθελοντές στο μακεδονικό μέτωπο κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο, 1912-1913

Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος»

Παιδεία και πολιτισμός

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ κυκλοφόρησαν πολλές νέες εφημερίδες, ιδρύθηκαν εκδοτικοί οίκοι και πολλά εκπαιδευτικά και πολιτιστικά σωματεία. Ο αριθμός των σχολείων αυξήθηκε για τους χριστιανούς και τους μουσουλμάνους. Παράλληλα, οι ανασκαφές στην Κνωσό έφεραν στο φως τα μοναδικά στοιχεία του μινωικού πολιτισμού και αναζωπύρωσαν το ενδιαφέρον για την κρητική αρχαιολογία.

Ο Άρθουρ Έβανς (αριστερά) στην ανασκαφή του ανακτόρου της Κνωσού, 1900-1905
ΜΙΕΤ/ΕΛΙΑ - Φωτογραφικό Αρχείο

Αγροτική και αστική ζωή

ΤΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ στις ευρωπαϊκές χώρες για την Κρήτη οδήγησε φωτογράφους και ζωγράφους να αποδώσουν πτυχές της ζωής στο νησί. Φωτογράφοι, όπως ο Boissonnas, ο Τουρκοκρητικός Behaeddin, ο Αλικιώτης, ο Δούρας, ο Φορτζάκης-Περάκης και άλλοι, αποτύπωσαν την κρητική κοινωνία σε αυτήν τη μεταβατική περίοδο με αξιοσημείωτη καλλιτεχνική επιτυχία.

Δημόσιος κήπος στα Χανιά, αρχές 20ού αι.
Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος»

LA TRIBUNA ILLUSTRATA

ABBONAMENTI
Sul Regio ..... Ann. L. 5 —
All' Estero ..... » » 7,50
Il numero cent. 10
(Trattata: 125,000 esempl.)

della Domenica

Anno V.

Domenica, 28 febbraio 1897.

№ 9.

Incisione di Venturoli e Romagnoli, ROMA.

Gli avvenimenti di Candia - Combattimento presso La Canea.

Μάχη μεταξύ χριστιανών επαναστατών και οθωμανικών
δυνάμεων κοντά στα Χανιά
La Tribuna Illustrata della Domenica, 28 Φεβρουαρίου 1897
Συλλογή Ισμήνης Κριάρη

ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ
«ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ»

Χανιά